

Kjak

Starvsfólk innan námsfrøðiliga økið í Norðoyggjum

Fyrireikingar-tíð til hvat??

Nógv seta spurnartekin við hví fyrireikingartíð? Jú tí tað eru komnar alt fleiri uppgávur inn í arbeiðsdag okkara. At verða pedagogur ella hjálparfólk úti á stovnum í dag er ikki tað sama sum fyrr. Fyri meira enn 50 árum síðani var støðan ein heiltur onnur. »Fyrr í tíðini« var arbeiði mest sum at ansa børnum. So við og við bleiv tørvurin størri og størri fyri at fáa børnini ansaði á dagstovni.

Kravið til tað pedagogiska var ikki so »markant«. Málsetningur bleiv skrivaður, og fyri tey flestu vóru tað trý orð: UMSORGAN - KÆRLEIKA - TRYGGLEIKA ella á donskum tey 3'rini, RENLIGHED - REGELMÆSSIGHED - ROLIGHED. Í dag hevur málsetningurin og tey pedagogisku og mennandi virðini fingið annað ljóð, og eru tey nógv meira umfatandi, hóast tað omanfyri skrivaða, framhaldandi er galdandi.

Vit kunnu her nevna ein av uppgávuunum ið krevja nógva tíð og vilja vit lýsa hetta her. Tá ið barnaverndartænastan krevur Innheintan av upplýsingum, skulu vit greina vegleiðandi punktir / spurningar:

Hvussu er viðkomandi fyri sosialt?

Hvussu er viðkomandi fyri mentalt?

Hvussu er viðkomandi fyri motoriskt? (fin- og grovmotoriskt)

Hvussu er viðkomandi fyri við uppfatan?

Hvussu er viðkomandi fyri málsliga?

Áðrenn ein kann senda eitt tilíkt fullfíggað skjal til rætta viðkomandi, má ein byrja við eygleiðingum. Eygleiðingar taka tíð, og tær eygleiðingar, ið ein ger, í mun til punktini omanfyri, skulu festast á blað. Ein slík uppgáva krevur fyrireiking og kann ikki bara gerðast í eini handavending, men krevur fyrireikingartíð, sum ger, at ein vaksni má fara frá sínum arbeiði inni á stovuni, til eitt annað rúm har friður valdar, til at gera uppgávuna liðna. Tað merkir aftur tað, at nú manglar eitt starvsfólk inni á stovuni og so kemur tað aftur, at **fyrireikingartíð krevur uppnormering av starvsfólkátímun.**

Kravið til okkum pedagogar og hjálparfólk er blivi so ovurhonds stórt, tí má og skal ásetast eitt ávíst tímatal - minimum 2 tímar - til hvørja stovu um vikuna, og skal hetta vera sett í sáttmálan hjá okkara felag, Føroya Pedagogfelag!!!!

Um tað skal eyðnast at gjøgnumføra ein málrættaðan pedagogik, krevur tað fyrireiking áðrenn. Arbeiði skal verða gott og deiligt bæði fyri starvsfólk og børn, arbeiði krevur at ein er væl fyri bæði fysiskt og mentalt. Ein skal kunnu enda arbeiðsdagin soleiðis, at ein hevur yvirskot til at hava frí og ikki taka arbeiði heim við.

Kári Thomsen

Álvarsamir langtíðar skaðar á fiskiríkidømi eftir oljudálking

Braer - fór á land í Hetlandi í 1993.

Oljudálking hevur við sær stóran skaða á fisk langa tíð eftir at oljan er horvin og ikki sæst á vatnskorpuni ella í fjørðuni. Og oljan kann eisini blíva enn meira vandamikil í uppløysingar-gongdini í náttúruni.

Hetta er niðurstøðan í ToxProf granskingarverkætlan, ið er gjørd í samstarvi millum Noreg, Ongland, Spania og Frakland. Grundarlagið í kanningini eru stórar oljudálkingar, ið hava verið fram við Europeisku strendurnar. Frá Noreg hevur stovnurin NIVA og Biologisk Institut frá universitetinum í Oslo tikið lut.

Eingi úrslit eru tøk frá javnbjóðis gransking, men vísir ToxProf verkætlanin, at sjálvt um olja hvørur rímuliga skjótt á vatnskorpuni, kunnu eitrandi evnini í oljuni framhaldandi hava við sær skaðaárin í langa tíð eftir eitt dálkingaróhapp.

Greið tekin vóru í kanningini, at eiturevnini í oljuni kunnu geva skaðar á DNA (arvaeginleikar) og hava við sær strongd hjá toski, kraklingi og tarastubba, ið vóru tey djór, kanningin tók støði í.

Í fleiri økum síggjast skaðaárin í 15 til 20 ár eftir oljuvanlukkur sum t.d. Exxon Valdez í Alaska í 1989. Sagt verður at oljan kann hava við sær álvarsamar vistfrøðiligar avleiðingar tá hon uppløysist og verður brotin niður í sjónum. Sambært Ketil Hylland, professara í toksikologi á Biologisk Institut í Oslo, mugu oljuútlát ikki gerast til einkis og takast fyri at verða av lítlum og ongum tíðningi, sjálvt um dálkingin ikki er sjónlig á vatnskorpuni.

Granskingarverkætlanin var framd innandura og í kørnum har trí sløg av olju vóru eftirkanna. Talan var um olju av slagnum Ekofisk, Arabian Light og vanliga gassolju. Endamálið var at kanna skaðaárin frá ymsu oljusløgnum eftir at hesi vóru partvís uppløyst og eisini høvdu verið í sólarljósi. Til bar í verkætlanini at stýra ymsar styrkir í eitrandi evnunum í oljuni.

Sambært Ketil Hylland vísir nógv nýggj gransking, at langtíðar skaðilg árin frá oljuútlátum í havumhvørvið kann vera meira álvarsom enn higartil mett, og at oljan

kann verða meira eitrandi og vandamikil tá hon uppløysist í náttúruni.

Ketil Hylland leggur at enda afturat, at dálkingin frá oljuni kann ávirka gýtingina hjá fiski soleiðis at henda ikki tekur seg upp rætta tíð á árinum, og kann úrslitið tá verða at fleiri ættarlið av fiski verða rakt av dálkingini.

Sambært PAME, Protection of the Arctic Marine Environment, ið er arbeiðsbólkur hjá Arktiska Ráðnum, eru mest álvarsomu hóttanir móti havumhvørvinum í arktiska og norðuratlantiska økinum skibsvanlukkur heldur enn reglulig skipaferðsla har oljudálkað vatn kemur út í umhvørvið. Sagt verður í drúgvari kanning frá 2009, at ringasta óhapp, ið henda kann, er 200.000 tons oljutangabátur, ið søkkur í Norðuratlantshavið. Fylgjurnar verða sera álvarsligar fyri vistfrøðina í sjónum, og næst kann úrslitið blíva ein fullkomin niðurbræðing í fiskivinnu, alivinnu og búskapinum hjá londunum í økinum sum heild. Hendir slík vannlukka í arktiskum øki verða avleiðingarnar álvarsamar á vistskipanina

tá oljan ikki uppløysist so skjótt í køldum sjógvi. Vitan er ikki neyv um árin á plankton og mikroversur, ið liva undir havísinum, tó at fylgjurnar kunnu verða alt oyðileggjandi.

Kanningin hjá PAME vísir á, at vitanin er størri til dálkandi árin hægri uppi í føðiketuni. Oljudálking í gýtingartíð er oyðandi fyri egg og yngul, verður sagt, meðan óvissa er (í 2009) um óhepin árin ella virknaðin á toskastovnar. PAME leggur afturat, at laksur og síl eru sera viðbrekin fyri oljudálkan.

Sambært Per Starklint, leiðara fyri Færøernes Kommando, eru umleið 200 risastórir oljutangabátar kring Føroyar á hvørjum ári, og er spurningurin ikki um, men nær vit skulu rokna við ólukkan hendir. Sum er í lötuni er eingin tilbúgvingarætlan og eingin útgerð at fyrirbyggja slíka vanlukku, og heldur eingin útgerð er tøk at taka stórar nøgdir av olju upp úr sjónum. Myndugleikin, ið varar av hesum, er Føroya Landsstýri.